

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ
Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв

Початковий курс історії образотворчого мистецтва

ПРОГРАМА

для дитячої школи мистецтв комплексного типу,
художньої школи, художнього відділення початкового
спеціалізованого мистецького навчального закладу
(школи естетичного виховання)

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

**ПОЧАТКОВИЙ КУРС ІСТОРІЇ
ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА**

Програма
для дитячої школи мистецтв комплексного типу,
художньої школи, художнього відділення початкового
спеціалізованого мистецького навчального закладу
(школи естетичного виховання)

Київ 2007

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

ПОЧАТКОВИЙ КУРС ІСТОРІЇ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Програма

для дитячої школи мистецтв комплексного типу,
художньої школи, художнього відділення

початкового спеціалізованого мистецького навчального закладу (школи естетичного виховання) – Вінниця: ПП НОВА КНИГА, 2007. – 44 с.

Укладач	Ю. В. Дудка – викладач Школи сучасних театральних сценічних напрямків м. Харкова
Редактор	Є. Д. Колесник
Відповідальний за випуск	Н. І. Смольська

Програму відзначено дипломом I ступеня на Всеукраїнському конкурсі навчальних програм для початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів України

Навчальне видання

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний
Ум. друк. арк. 2,56. Наклад 1500 прим.

ПП “НОВА КНИГА”
21029, м. Вінниця, вул. Квятека, 20;
Тел./факс: (0432) 52-34-82, 52-34-81
E-mail: zbut@novaknyha.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 2646 від 11.10.2006 р.

© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України, 2007

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

ВСТУП

Прототипом цієї програми можна вважати програму “История изобразительного искусства” (для детских художественных школ и художественных отделений школ искусств), яка була укладена Протопоповим Ю. М. у 1986 році в Москві, особливо якщо порівнювати обидві пояснювальні записки. Це не випадково, тому що багато в чому співпадають мета і завдання обох курсів, та й методика викладання будується на спільних засадах. Змістовна ж сторона програми (у тому числі орієнтовний тематичний план) має більше спільного з програмою Мархайчук Н. В. “Історія мистецтва” (для образотворчих відділень дитячих шкіл мистецтв), яка була видана у Хмельницькому в 2001 році. У цій програмі в цілому, а не тільки в пояснювальній записці, як у Протопопова, відображені сучасні тенденції у розвитку художньої освіти та мистецтва.

Орієнтовний тематичний план запропонованої програми коректувався разом зі зміною бачення сучасних тенденцій в освіті та мистецтві, а також на підставі апробації окремих елементів курсу протягом чотирьох повних навчальних років у своєрідному навчальному закладі (Школа сучасних театральних сценічних напрямків м. Харкова).

Незважаючи на дещо нетрадиційну побудову розділів програми, можна вважати, що така реорганізація виправдана, по-перше, існуванням у самій науці про образотворче мистецтво історичного, теоретичного і художньо-критичного напрямів; по-друге, вивченням на початку курсу питань з теорії мистецтва; по-третє, наявністю художньо-практичної роботи з репродукціями і текстом. Все це разом узятє підвищує ефективність вивчення Початкового курсу історії образотворчого мистецтва та допомагає прослідкувати зв'язки у мистецтвознавстві й встановити міжпредметні зв'язки з іншими навчальними дисциплінами. У програмі Мархайчук також на початку курсу введено вивчення теорії мистецтва. У запропонованій програмі вивчення теорії мистецтва розподілено по роках навчання відповідно до зростання рівня знань учнів.

Тенденція ускладнення процесів розвитку сучасного мистецтва і необхідність підключення до процесів розвитку всесвітнього мистецтва

цтва (особливо дизайну) вимагають від учня не тільки належної базової підготовки, але й здатності мислити. Тому за психологічно-педагогічну основу запропонованого курсу взято ідею академіка Л. С. Виготського про “розвиваюче навчання”, яка ґрунтується на системі закріплення знань, спорідненої ідеям педагога-новатора, представника педагогіки Співпраці – Шаталіна. Інакше кажучи, щоб займатися розвитком саме тих якостей (психологічних і професійних), які формуються у дітей на даному етапі, але виявлять себе пізніше, необхідно створити надійну базу для їхнього розвитку. Тому протягом майже всього курсу, декілька років поспіль, відбувається повернення до аналогічного, але не тотожного матеріалу. Одна й та сама епоха розглядається всебічно, що дозволяє учню “поринути” в мистецтво будь-якого часу (як і у Мархайчук, поставлена та ж сама задача). У свою чергу, такий підхід до вивчення предмета дає можливість у другій частині курсу звернутися до таких складних аспектів, як синтез у мистецтві, теорія стилю, коло наук про мистецтво. Таким чином, прикладну спрямованість курсу витримано не тільки за рахунок введення тем, пов’язаних з декоративно-прикладним мистецтвом, дизайном і театром, але й за рахунок підготовки учнів до сприйняття, аналізу, а отже, до можливості свідомого створення синтетичних творів мистецтва у рамках інших дисциплін. Таке розуміння предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” зумовило вибір системного підходу як науково-методологічної бази курсу.

* * *

У запропонованій програмі з предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” окреслено сучасні вимоги і тенденції щодо організації навчального процесу на початковому етапі.

Навчальна програма як навчальне видання має таку структуру:

- вступ, в якому окреслено сучасні тенденції в освіті та мистецтві;
- основні завдання і мета навчального предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва”;
- характеристика структури навчальної програми;
- актуальність, достовірність та перспективи розвитку курсу;
- особливості організації навчально-виховного процесу;
- рекомендації щодо організації та проведення контрольних заходів;

- організація обліку успішності із зазначенням критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів;
- орієнтовний тематичний план;
- зміст предмета;
- бібліографія;
- додатки, в яких зазначено перелік використаної при укладенні програми навчально-методичної літератури та наведено зразки питань до контрольних заходів.

У розділі **Зміст предмета в Орієнтовному переліку ключових питань** тематичних розділів, загальному для всіх чотирьох років вивчення предмета, наведені **Ключові питання з історії образотворчого мистецтва** (підібрані за хронологічним та загальноісторичним принципами); **Ключові питання з теорії образотворчого мистецтва** (підібрані за змістом, роками вивчення предмета та темами), які більш детально викладені в **Орієнтовних вимогах до вивчення предмета**. Останні наведені в кожному з чотирьох років вивчення предмета. По кожному з чотирьох років вивчення предмета запропоновано також **Орієнтовні вимоги до обсягу знань учнів на кінець навчального року**. Визначені **Контрольні заходи** та їхня кількість.

Наприкінці програми у розділі **Бібліографія** подано списки рекомендованої навчально-методичної літератури для викладачів та учнів. Ознайомлення з підбіраною літературою буде корисним і сприятливим для підвищення професійного рівня педагогів та розширення кругозору учнів.

Основні завдання і мета навчального предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва”

При викладанні предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” необхідно зважати на такі взаємопов’язані аспекти:

навчальний – формування замкнутої системи знань із науки про образотворче мистецтво, включаючи синтез мистецтв;

виховний – формування культури почуттів, світогляду та морально-естетичного ідеалу;

розвиваючий – всебічний гармонійний розвиток особистості учня, розвиток бачення національного в контексті всесвітнього.

Мета даного курсу – надати учню можливість відчути живий зв’язок з історією мистецтв, зорієнтуватися в багатопланових процесах

розвитку сучасного мистецтва. Курс спрямований на розвиток пізнавальної й емоційної активності учнів, особливо на розвинення творчих здібностей, і в комплексі з іншими навчальними дисциплінами покликаний стимулювати пошуки власного творчого шляху. Звідси постають головні навчальні **завдання**:

- розвиток художнього сприйняття учнів (через навички споглядання та аналізу особливостей художнього образу в різних, інколи діаметрально протилежних напрямках мистецтва);
- формування особистого ставлення до різнопланових творів мистецтва;
- формування цілісного уявлення про розвиток образотворчого мистецтва;
- відкриття взаємозв'язків історії мистецтва з теорією образотворчого мистецтва, з різними навчальними предметами у художній і загальноосвітній школах.

Запропонована своєрідна методика викладання зумовлена, головним чином, чітко визначеними **метою** і **завданням** даного курсу. Цілеспрямованому розвитку творчих здібностей і пізнавальної активності більше відповідають, на думку укладача, розвиваюче і проблемне навчання. І у Протопопова, і в підручнику “Теоретичні основи виховання і навчання” (автори Лозова В. Т., Троцько Г. О.), виданому у м. Харкові, цим видам навчання приділяється багато уваги. Але з метою підвищення ефективності вивчення предмета бажано нетрадиційні форми навчання чергувати з традиційними. Тому при викладанні даного курсу проблемні, міжпредметні й інші нетрадиційні форми уроків слід чергувати з традиційними. Тобто виникає потреба свідомого поєднання видів навчання (така можливість передбачається в “Теоретичних основах виховання і навчання” с. 287–307, [7] в 4.1). Вирішення навчальних завдань досягається і за рахунок перегляду змісту тематичного плану: введення до плану тематичних розділів з теорії образотворчого мистецтва, розділів роботи з репродукціями і текстом, так званих “практичних”; повернення до матеріалу про вищезазначений етап розвитку образотворчого мистецтва з поступовим ускладненням різних пізнавальних завдань протягом усього курсу. Передбачається, що знання, здобуті при

вивченні даного курсу, в майбутньому будуть доповнюватися на наступному етапі художньої освіти або самостійно.

Унаслідок кількох доробок програма курсу прийняла дещо нетрадиційний вигляд, отримавши ряд ознак, притаманних науково-дослідницьким працям. Тому видається доцільним додати до Пояснювальної записки розділ “Актуальність, достовірність та перспективи розвитку курсу”.

Актуальність, достовірність та перспективи розвитку курсу

Актуальність. У запропонованому підході реалізовано по суті системне вивчення теоретичних і практичних художніх дисциплін, що сприятиме набуттю повніших і, що найважливіше, міцніших знань та навичок порівняно з викладанням цих дисциплін нарізно. Орієнтація на інтегральні курси, оптимальне об'єднання теоретичних і практичних компонентів освіти, об'єднання класичної спадщини і сучасних досягнень наукової думки виділені як стратегічні завдання реформування змісту освіти в державній національній програмі “Освіта (Україна XXI століття)”. Запропонований підхід сприятиме досягненню цих стратегічних завдань. Перевагою такого підходу є ефективне естетичне виховання особистості та розвиток творчих здібностей учнів.

Достовірність. У даному випадку достовірність визначена тим, що застосований підхід до вивчення Початкового курсу історії образотворчого мистецтва спирається на сучасну філософію пізнання, психологію і педагогіку, але не заперечує традиційних методів навчання. На даному етапі розвитку науки в дослідженнях спостерігається тенденція до системного підходу. Мабуть, це обумовлено тим, що накопичено численні факти по окремих напрямках і з'явилася потреба узагальнити знання для створення цілісної картини світу. Такий стан речей знаходить своє відображення у світосприйнятті сучасної людини, а як наслідок – і в мистецтві. Звичайно, це повинно відбуватися і в коригуванні системи отримання знань, оскільки на освіту покладається завдання підготувати людину до вимог сучасності.

По суті, запропонований підхід спирається на міжпредметні зв'язки, які існують між окремими навчальними дисциплінами. Значення міжпредметних зв'язків у процесі навчання широко обговорювалося у вітчизняній педагогіці наприкінці ХХ століття, внаслідок чого з'явилося таке явище, як “міжпредметний урок”. Можна припустити, що

міжпредметний урок як нетрадиційна форма цілком можливий при викладанні Початкового курсу історії образотворчого мистецтва.

Перспективи розвитку курсу. На особливу увагу заслуговують міжпредметні зв'язки, а саме між живописом і історією мистецтв. З огляду на це, в перспективі можливе створення єдиного інтегрованого курсу з власною цілісною структурою. Мається на увазі, що вже зараз кількість живописних творів, які традиційно вивчають на історії образотворчого мистецтва, більша, ніж кількість творів з інших видів мистецтв. Педагогічною базою такого інтегрованого курсу можуть стати міжпредметні уроки. Але специфіка нетрадиційних форм навчання передбачає прискіпливу розробку адекватної технології викладання кожного уроку. Робота із застосуванням міжпредметних зв'язків при вивченні предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” виявила, що забезпечити позитивний вплив нетрадиційних форм навчання на якість навчального процесу неможливо без об'єднання нетрадиційних форм навчання з традиційними. Тому поки що при викладанні даного курсу приділялася увага не стільки міжпредметним урокам, скільки більш традиційним формам уроків з історії мистецтв, але з деяким зміщенням акцентів у бік інших художніх дисциплін основного курсу. Наразі немає необхідності в обмеженні по парах інтегрованих дисциплін: простежуються зв'язки історії мистецтв і з живописом, і з композицією, і з декоративно-прикладним мистецтвом тощо. Саме з цією метою важливо викладати теорію образотворчого мистецтва.

Характеристика структури навчальної програми*

Згідно з Типовими навчальними планами початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів України, затвердженими наказом Міністерства культури і туризму України від 18.07.2006 № 570/0/16–06, навчання з предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” проводиться протягом 4-х років: з 1-го по 4-й класи (строк навчання – 4 (6) років) та з 3-го по 6-й класи (строк навчання – 6 (8)

років). На вивчення предмета відводиться 1 година на тиждень, на весь курс передбачено 136 навчальних годин.

Структура курсу сформована за принципом: кожний наступний рік вивчення предмета – це визначений рівень комплексу знань та вмінь, зі своїми завданнями і необхідною для переходу на більш високий щабель базою. Докладніше та максимально узагальнюючи, це можна описати так:

- перший рік вивчення предмета – знайомство з основами науки про образотворче мистецтво;
- другий рік – вивчення зв'язків (спадкоємність);
- третій рік (ключовий для школи з орієнтацією на синтез мистецтв) – розширення знань з предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” у бік синтезу;
- четвертий рік – вихід на творчий рівень.

Така послідовність дозволяє ефективніше досягти мети курсу: “вживання” у процес розвитку мистецтва за допомогою вивчення предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва”.

Скорочення курсу виключно до Початкового курсу історії образотворчого мистецтва не дозволило би справитися з поставленими завданнями. Наприклад, синтез мистецтв – це непросте теоретичне питання, осмислення якого потребує відповідної підготовки.

Разом з тим необхідно відзначити, що:

- структури перших трьох років вивчення предмета ідентичні та передбачають вивчення питань з теорії та історії образотворчого мистецтва, виконання художньо-практичних завдань, а також додаткові розділи;
- вивчення питань, зазначених у додаткових розділах, дозволяє не відокремлювати мистецтвознавство від інших наук про мистецтво;
- зміст програми четвертого року вивчення предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” має особливу структуру, оскільки не тільки підбиваються підсумки, але й закладаються основи майбутнього творчого розвитку художника-початківця;
- замкнена система знань при вивченні предмета може формуватися кожного року навчання; це сприяє міцності знань (якщо учень з різних причин не засвоїв деякі теми, в наступному році у нього є можливість не тільки надолужити пропущений матеріал, а й поповнити запас знань);

* Структура навчальної програми як навчального видання була викладена вище з урахуванням основних вимог щодо укладання навчальної програми. У цьому розділі розглядається лише структура курсу, розуміння якої необхідне для подальшого викладення матеріалу.

- перевага у вивченні історії образотворчого мистецтва свідомо надана історії українського образотворчого мистецтва;
- інтеграційно-історичні розділи першого, другого, третього років вивчення предмета простежують визначені лінії в мистецтві, розглядають вітчизняне мистецтво в контексті всесвітнього, підбивають підсумки навчального року;
- перше знайомство з рисами українського мистецтва відбувається вже у середині першого року вивчення предмета в межах всесвітньої історії;
- оскільки національний аспект найбільш близький учням, його зручніше пов'язати з практичною діяльністю юних художників (через це наприкінці першого року вивчення предмета розглядається реалістична лінія у вітчизняному мистецтві, тому що саме реалістичний напрям є основою початкової художньої освіти в Україні);
- на четвертому році вивчення предмета процес розвитку мистецтва через стилі розглядається на прикладі тільки українського мистецтва; свідоме сприйняття юним художником національних художніх традицій забезпечується змістом тематичного розділу “Розвиток українського мистецтва”; реалістична, класична, модерністська лінії в українському мистецтві до цього розглядаються в контексті всесвітнього мистецтва, де українське мистецтво доповнено інформацією про мистецтво споріднених культур Росії, Польщі тощо;
- завершується вивчення предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” підсумковим семестровим оцінюванням або публічним представленням творчої роботи (дослідження) для учнів, які мають намір продовжити професійну мистецьку освіту.

Особливості організації навчально-виховного процесу

Змішана структура курсу потребує особливої організації навчально-виховного процесу. Окрім звичайних організаційних моментів, таких як:

- забезпечення кожного уроку необхідним набором ілюстрацій, слайдів, схем;
- підготовка викладача до уроків (опрацювання навчально-методичної літератури);

- консультація учнів щодо вибору теми творчої роботи (дослідження, реферату, доповіді тощо), підбору необхідної навчально-методичної літератури;
- ведення уроку у формі бесіди з учнями;
- опитування учнів, проведення інших контрольних заходів тощо. Водночас необхідно передбачити й такі моменти:
- забезпечення можливості ще раз повернутися до вже вивченого матеріалу (наявність опорних конспектів по найважливіших темах; зібрання репродукцій по ключових епохах, постійний доступ до них);
- широке використання опорних слів при проведенні контрольних заходів, оскільки важливий кінцевий результат, а не те, скільки разів конкретному учню знадобиться скористатися “опорою”, доки він добре засвоїв матеріал;
- підбір літератури та ілюстрацій для роботи з текстом і репродукціями;
- підключення учнів до складання питань контрольних заходів, оскільки це сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу (приклади наведені у додатку);
- створення умов для виконання завдань з практичним ухилом;
- постійне підкреслення зв'язків між темами і розділами;
- ознайомлення з роботами ведучих мистецтвознавців;
- уважне ставлення до підбору матеріалів із всесвітньої історії мистецтва, з метою зацікавити учня (ознайомлення з новими іменами художників, їхньою творчістю; порівняльний аналіз; застосування нетрадиційних формі уроків тощо);
- спонукування учнів до реалізації їхніх творчих планів.

Особливістю запропонованої програми є включення до Орієнтовного тематичного плану розділу **“Робота з репродукціями і текстом”**. Змістом розділу передбачено виконання комплексу художньо-практичних завдань, що є необхідним підготовчим етапом у виконанні дослідницької роботи. Орієнтовний ланцюжок завдань із текстом такий: складання плану статті, пошук у тексті певної інформації, порівняння статей з однієї тематики, внесення до тексту додаткової інформації, написання творчої роботи (реферату, опису, доповіді тощо) з історії

мистецтв. Подібний ланцюжок можна побудувати і для роботи з репродукціями: усний або письмовий аналіз твору, створення композиційної схеми, порівняльний аналіз творів, підбір серії репродукцій. Бажане виконання композиційних та колористичних вправ (для створення тих же композиційних схем) при аналізі творчості конкретного художника. Обидва ланцюжки мають перетнутися у процесі написання творчої роботи наприкінці вивчення предмета.

Успішне вивчення курсу можливе лише за умови належного засвоєння предметів основного циклу Типового навчального плану; відвідування художніх музеїв, виставок, галерей, творчих майстерень тощо; контакту викладача з учнем.

КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ

Рекомендації щодо організації та проведення контрольних заходів

Успішне вивчення курсу неможливе без контролю за ростом рівня знань учнів і формування у них практичних навичок.

Основними контрольними заходами при вивченні предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” мають бути тематичне оцінювання та семестрове оцінювання.

Слід звернути увагу на те, що у запропонованій програмі, з огляду на нетрадиційне компонування змісту предмета, не передбачено проведення тематичного оцінювання. Замість нього до програми включено виконання художньо-практичних завдань у процесі вивчення матеріалу з тематичних розділів Орієнтовного тематичного плану “Робота з репродукціями і текстом” (перші три роки вивчення предмета) та “Основи дослідницької роботи” (четвертий рік вивчення предмета).

Кількість художньо-практичних завдань не регламентована, а терміни їх виконання мають рекомендаційний характер і можуть визначатись відділом (відділенням) або педагогічною радою навчального закладу.

Кількість зазначених в **Орієнтовному тематичному плані** семестрових оцінювань – 8 (по два семестрових оцінювання на рік протягом чотирьох років вивчення предмета) є **обов’язковою**.

Для учнів, які мають намір продовжити мистецьку освіту у вищих навчальних закладах культури і мистецтв I–IV рівнів акредитації, програмою передбачено проведення такого контрольного заходу, як публічний захист творчої роботи (дослідження), над яким учень працював протягом четвертого (останнього) року вивчення предмета.

Форми проведення контрольних заходів можуть бути різноманітними, а саме:

- усне або письмове опитування;
- бесіда;
- вікторина;
- тестування (усне або письмове);
- доповідь, реферат тощо;
- виконання художньо-практичних завдань (композиційних або колористичних вправ);
- участь в олімпіадах, конкурсах тощо.

Під час проведення контрольних заходів необхідно уникати контролю як стресової ситуації для дитини та перевести весь процес на цікаву (участь самих учнів у підготовці питань до контрольних заходів), спокійну (можливість використання опорних слів) роботу з упорядкування знань.

У кінцевому результаті головним є те, чи стануть знання та вміння, набуті при вивченні предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва”, частиною духовного світу дорослої людини.

Організація обліку успішності

Із 2001 року оцінювання навчальних досягнень учнів здійснюється за дванадцятибальною системою, затвердженою наказом Міністерства культури і мистецтв України від 27.08.2001 р. № 554. Докладно критерії оцінювання викладено в додатку № 2 до вищезгаданого наказу і наведено нижче.

КРИТЕРІЇ

оцінювання навчальних досягнень учнів дитячих художніх шкіл
(художніх відділень шкіл мистецтв) з предметів спеціального циклу

Історія мистецтв

(Початковий курс історії образотворчого мистецтва*)

Рівні навчальних досягнень	Бали	Критерії оцінювання навчальних досягнень учнів
I. Початковий	1	Учень сприймає та відтворює тематичний матеріал з курсу історії мистецтв на частковому рівні, однозначно його характеризує, демонструє недостатньо сформоване художнє мислення, елементарні навички.
	2	Учень володіє незначною частиною тематичного матеріалу з курсу історії мистецтв, демонструє недостатньо сформований рівень сприймання мистецьких творів, виявляє недостатньо сформовані вміння аналізувати та інтерпретувати культурно-мистецькі явища, володіє незначною частиною спеціальної термінології: словниковий запас в основному дає викласти думку на елементарному рівні.
	3	Учень здатний сприймати та інтерпретувати культурно-мистецькі явища, знає незначну частину тематичного матеріалу, користується обмеженим термінологічним та словниковим запасом.
II. Середній	4	Учень здатний сприймати та інтерпретувати культурно-мистецькі явища на репродуктивному рівні, не завжди розуміє художньо-образну специфіку мистецьких творів; застосування знань та термінологічного запасу на практиці задовільне.

II. Середній	5	Учень володіє знаннями та вміннями, що дають змогу аналізувати, інтерпретувати окремі мистецькі твори, які потребують абстрактного мислення, виявляє недостатні знання спеціальної термінології, словниковий запас небагатий.
	6	Учень може сприймати та інтерпретувати значну частину тематичного матеріалу з курсу історії мистецтв, але має недостатньо сформоване художнє мислення, не завжди послідовно та логічно характеризує окремі мистецькі твори, потребує уточнень і додаткових запитань; учень виявляє знання та розуміння основних тематичних положень, але не завжди вміє самостійно зробити аналіз культурно-мистецьких явищ, порівняння та висновки.
III. Достатній	7	Учень здатний сприймати та інтерпретувати художньо-культурні явища, не завжди робить переконливі висновки, не завжди послідовно викладає свої думки. Допускає термінологічні помилки; володіє основним художньо-тематичним матеріалом, але знання недостатньо стійкі.
	8	Учень уміє сприймати та інтерпретувати окремі художньо-культурні явища, досить повно характеризує художньо-образний зміст мистецьких творів, але демонструє стандартне мислення, йому бракує власних висновків, асоціацій, узагальнень, не завжди вміє поєднати своєрідність художніх образів та життєвих явищ; не завжди володіє спеціальною термінологією під час аналізу та інтерпретації культурно-мистецьких явищ.
	9	Учень виявляє глибоке засвоєння тематичного матеріалу з курсу історії мистецтв, але допускає несуттєві неточності у використанні спеціальної термінології, що потребують зауваження чи коригування, трапляються поодинокі недоліки в інтерпретації мистецьких творів і мовному оформленні власних роздумів щодо культурно-мистецьких явищ; не завжди самостійно може систематизувати та узагальнювати тематичний матеріал.

* Таку назву має цей предмет у діючому Типовому навчальному плані художніх шкіл, художніх відділень, затвердженому наказом Міністерства культури і туризму України від 18.07.2006 р. № 570/0/16-06

IV. Високий	10	Учень має ґрунтовні інтегровані знання, виявляючи їх усвідомлення та міцність, але, аналізуючи художньо-культурні явища, допускає неточність формулювань та використання спеціальної термінології, не завжди обґрунтовано може довести власну думку щодо змісту мистецьких творів, самостійно інтерпретувати їх зміст. Вказані неточності може виправити самостійно.
	11	Учень володіє тематичним матеріалом з курсу історії мистецтв у межах програм, вміє використовувати набуті знання, уміння і здібності у нових інтегрованих художньо-творчих завданнях, виявляє знання спеціальної термінології, її усвідомлення і міцність засвоєння, уміння систематизувати, узагальнювати, аналізувати, інтерпретувати культурно-мистецькі явища у їх взаємозв'язках, асоціювати їх з життєвими явищами.
	12	Учень має ґрунтовні знання з курсу історії мистецтв у межах програми, здатний систематизувати, узагальнювати, сприймати та творчо інтерпретувати художньо-культурні явища на основі взаємодії різних видів мистецтв, застосовувати асоціативні зв'язки між художніми творами та життєвими явищами. Учень свідомо використовує спеціальну термінологію в роздумах, висновках та узагальненнях щодо художніх образів; рівень художньо-творчого мислення, світопізнання і світовідчуття достатньо високий.

Загальний облік успішності учнів ведеться щосеместра.

Підсумкове оцінювання здійснюється наприкінці кожного семестру та навчального року. Підсумкова оцінка за семестр виставляється за результатами тематичного оцінювання, а за рік – на основі семестрових оцінок.

Оцінки за такі контрольні заходи, як тематичне оцінювання (у даній програмі замість тематичного оцінювання передбачено оцінювання

художньо-практичних завдань) та семестрове оцінювання, проставляються викладачем. Оцінка за творчу роботу (дослідження) для учнів, які мають намір продовжити професійну мистецьку освіту, виставляється наприкінці четвертого року вивчення предмета після публічного представлення роботи та колегіального обговорення виступу учня викладачами навчального закладу, відділу (відділення).

Рекомендації щодо роботи з програмою

Оскільки зміст запропонованої програми відрізняється від змісту традиційних програм з історії образотворчого мистецтва, виникає ряд питань, а саме:

- чи зможуть за цією програмою працювати інші спеціалісти?
- чи виправдане повторення матеріалу зі всесвітньої історії та чи не буде такий повтор нудним для учнів?
- з чим пов'язано введення практичних завдань у теоретичну дисципліну?

Якщо інший спеціаліст поділяє мсту і завдання курсу, то він зможе, ознайомившись із програмою, підібрати матеріал і провести даний курс, оскільки під час підготовки програми ставилося завдання створити структуру із взаємопов'язаних розділів з чіткими пріоритетами для кожного навчального року. Програма розписана доволі докладно. Уведення нового матеріалу здебільшого належить до основного кола знань з мистецтвознавства. Як показує досвід, учні зможуть засвоїти навчальний матеріал, тому що він пов'язаний з іншими дисциплінами, має структуру, побудовану за принципом: від простого, але основного, до ускладненого. Також закладена можливість повторення матеріалу і використання опорних слів. Теми, які потребують більш високого рівня мислення, викладені наприкінці курсу.

Поштовхом до створення цього курсу стало прагнення допомогти учню зорієнтуватися в розвитку сучасної культури і у власних творчих інтересах. Обсяг матеріалу з предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” постійно збільшується. На сьогодні зібрано вже велику кількість відомостей по кожній епосі, країні і навіть окремому художнику. Виникає проблема: як за один урок ознайомити учнів з конкретною темою, яка містить зазвичай 3–4 ключових питання. При

повторному ж вивченні епохи, але вже з нових позицій, можна активізувати пізнавальну діяльність учнів за допомогою різних методів, засобів, форм навчання. Наприклад, проведення диспутів, колективних ігор, створювання проблемних ситуацій тощо.

Так званий “практичний” розділ (художньо-практичні справи) з’явився через необхідність підготовки учнів до написання творчої роботи (дослідження) – однієї з форм науково-дослідницької роботи. Подібна форма контрольних заходів є передумовою вміння працювати з відповідною літературою і репродукціями. Виконання невеликої кількості колористичних та композиційних вправ робить більш свідомим вивчення творчості художника, який зацікавив дитину. Не менш важливим є те, що художньо-практичні справи дозволяють застосувати теоретичні знання на практиці.

Метою додаткових розділів, зазначених в Орієнтовному тематичному плані (перший – третій роки вивчення предмета), є ознайомлення учнів із загальною науковою картиною, на тлі якої існує наука про образотворче мистецтво. Попереднє знайомство з науками, детальне вивчення яких передбачене у вищих навчальних закладах I–IV рівнів акредитації, допоможе зміцнити загальну систему знань. Кожного року до останнього додаткового розділу підбираються ті теми, які відповідають загальним завданням поточного навчального року.

Структура курсу створена на основі структури мистецтвознавства. Цілісність річного курсу забезпечена виділенням загальних пріоритетів року. Під час проведення уроків з теорії образотворчого мистецтва активно використовується історичний матеріал і обговорюються власні інтереси учнів, тобто теорія працює на практику.

Знання про мистецтво невідривні від загальної системи людських знань. У деяких учнів недостатні знання з загальної історії: вони добре пам’ятають ті історичні факти, про які дізналися нещодавно, але з великими зусиллями пригадують матеріал, який вивчали раніше, і не уявляють загальну структуру розвитку історії. Краще йдуть справи в учнів, котрі ще до вивчення історії читали енциклопедичну та історичну літературу. Так виникла ідея анонсування і закріплення знань зі світової історії. Розуміння процесу розвитку світової історії тим більше необхідне, бо специфікою сучасної культури є відкритість ідеям кож-

ного історичного періоду і чи не кожної країни світу. Це, в свою чергу, ускладнює картину розвитку національної художньої школи України. Тому в даний курс було введено декілька розділів, які розглядають українське мистецтво спочатку у контексті світового, а потім як процес зміни національних стилів. Практика свідчить про те, що сучасний художник-початківець повинен бути добре підготовленим як теоретично, так і на практиці. Але ця тема заслуговує на окремий аналіз уже не в рамках даної роботи.

ОРІЄНТОВНИЙ ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Перший рік вивчення предмета

Назви розділів і тем	Кількість годин
I семестр (16 годин)	
Вступ. Наука про образотворче мистецтво. Початковий курс історії образотворчого мистецтва як навчальний предмет (1 година)	1
Розділ 1. Введення у теорію образотворчого мистецтва (6 годин)	
1.1. Художник як творець і професіонал	1
1.2. Види малювання	1
1.3. Розподіл творів образотворчого мистецтва за тривалістю виконання та призначенням	1
1.4. Розподіл образотворчого мистецтва на жанри та види	2
1.5. Композиція у творах образотворчого мистецтва	1
Розділ 2. Робота з репродукціями і текстами (6 годин)	
2.1. Класифікація творів образотворчого мистецтва	1
2.2. Загальний аналіз творів образотворчого мистецтва	1
2.3. Композиційний аналіз творів образотворчого мистецтва	2
2.4. Основи роботи з текстом	2
Розділ 3. Основні етапи розвитку історії образотворчого мистецтва (12 годин)	
3.1. Початковий курс історії образотворчого мистецтва як складова Початкового курсу мистецтвознавства	1
3.2. Основні риси первісного мистецтва	1
Семестрове оцінювання	
II семестр (18 годин)	
3.3. Основні риси мистецтва Стародавнього світу	2
3.4. Основні риси мистецтва доби Середньовіччя	2
3.5. Основні риси мистецтва доби Відродження	2
3.6. Основні риси мистецтва Нового часу	2
3.7. Основні риси мистецтва Новітнього часу	2

Назви розділів і тем	Кількість годин
Розділ 4. Розвиток українського мистецтва у контексті розвитку світового мистецтва (5 годин)	
4.1. Ознайомлення з поняттям “реалізм”	1
4.2. Реалістична традиція у зарубіжному мистецтві (XVII–XIX ст.)	2
4.3. Реалізм у вітчизняному мистецтві (XIX–XXI ст.)	2
Розділ 5. Додатковий (2 години)	
5.1. Наука про образотворче мистецтво як складова єдиної науки про мистецтво	1
5.2. Музеї образотворчого мистецтва та картинні галереї	1
Семестрове оцінювання	
Всього:	
	34

Другий рік вивчення предмета

Назви розділів і тем	Кількість Годин
I семестр (16 годин)	
Вступ. Поглиблення знань з початкового курсу історії та теорії образотворчого мистецтва (1 година)	1
Розділ 1. Теорія образотворчого мистецтва (7 годин)	
1.1. Види та жанри образотворчого мистецтва (повторення)	1
1.2. Мова образотворчого мистецтва	2
1.3. Розділи, техніки та матеріали графіки, живопису і скульптури	2
1.4. Закони композиції. Композиція та колорит	1
1.5. Спадкоємність, традиції та новаторство в мистецтві	1
Розділ 2. Робота з репродукціями і текстами (4 години)	
2.1. Підбір серій репродукцій	1
2.2. Порівняльний аналіз творів образотворчого мистецтва	1
2.3. Тренувальні колористичні та композиційні вправи	1
2.4. Робота зі статтями художніх критиків	1

Назви розділів і тем	Кількість Годин
Розділ 3. Спадкоємність головних етапів розвитку історії мистецтва (14 годин)	
3.1. Спадкоємність у мистецтві Стародавнього світу	3
Семестрове оцінювання	1
II семестр (18 годин)	
3.2. Спадкоємність у мистецтві доби Середньовіччя	2
3.3. Спадкоємність у мистецтві доби Відродження	3
3.4. Спадкоємність у мистецтві Нового часу	3
3.5. Спадкоємність у мистецтві Новітнього часу	3
Розділ 4. Розвиток українського мистецтва у контексті розвитку світового мистецтва (5 годин)	
4.1. Класична лінія у світовому мистецтві	1
4.2. Класична лінія у вітчизняному мистецтві (XVIII, XIX ст.)	2
4.3. Перетин класицизму, романтизму та реалізму у вітчизняному мистецтві XIX ст.	2
Розділ 5. Додатковий (1 година)	
5.1. Взаємозв'язок мистецтвознавства з історією і культурологією. Найбільш відомі у світі та Україні музеї образотворчого мистецтва	1
Семестрове оцінювання	1
Всього:	34

Третій рік вивчення предмета

Назва розділів і тем	Кількість годин
I семестр (16 годин)	
Вступ. Поглиблення знань з початкового курсу історії та теорії образотворчого мистецтва (1 година)	1
Розділ 1. Теорія образотворчого мистецтва (6 годин)	

Назва розділів і тем	Кількість годин
1.1. Аналіз та синтез як складові процесу мислення	1
1.2. Аналіз та синтез у процесі створення виробів	1
1.3. Синтез мистецтв в межах образотворчого мистецтва (декоративно-прикладне мистецтво, архітектура, дизайн)	3
1.4. Синтез образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтва (поєднання з театральним мистецтвом тощо)	1
Розділ 2. Робота з репродукціями і текстами (4 години)	
2.1. Аналіз синтетичного твору мистецтва	1
2.2. Аналіз творчості художника	1
2.3. Робота зі статтями про творчість одного художника	2
Розділ 3. Синтез головних етапів розвитку історії мистецтва (14 годин)	
3.1. Синтез у мистецтві Стародавнього світу	2
3.2. Синтез у мистецтві Стародавнього світу	2
Семестрове оцінювання	1
II семестр (18 годин)	
3.3. Синтез у мистецтві доби Середньовіччя	2
3.4. Синтез у мистецтві доби Відродження	2
3.5. Синтез у мистецтві Нового часу	2
3.6. Синтез у мистецтві Новітнього часу	3
Розділ 4. Розвиток українського мистецтва у контексті розвитку світового мистецтва (6 годин)	
4.1. Передумови появи мистецтва модернізму	2
4.2. Мистецтво модернізму першої половини XX ст.	2
4.3. Мистецтво модернізму другої половини XX та XXI ст.	1
4.4. Розвиток дизайну в Україні (XX–XXI ст.)	1
Розділ 5. Додатковий (2 години)	
5.1. Синтез мистецтв як органічна єдність, взаємозв'язок видів мистецтва у межах єдиного художнього твору (театральна вистава, кінофільм тощо).	1
5.2. Розвиток української сценографії в XIX–XXI ст.	1

Назва розділів і тем	Кількість годин
Семестрове оцінювання	1
Всього:	34

Четвертий рік вивчення предмета

Назва розділів і тем	Кількість годин
I семестр (16 годин)	
Вступ. Свідоме і самостійне вивчення Початкового курсу історії та теорії образотворчого мистецтва (1 година)	1
Розділ 1. Теорія образотворчого мистецтва (7 годин)	
1.1. Науки про мистецтво (огляд)	1
1.2. Естетика (категорії та базові поняття науки)	1
1.3. Сучасна філософія мистецтва	1
1.4. Форма і зміст в образотворчому мистецтві	1
1.5. Теорія художнього стилю (ознайомлення)	2
1.6. Процес розвитку мистецтва	1
Розділ 2. Історія розвитку українського мистецтва (16 годин)	
2.1. Первісне мистецтво на українських землях	1
2.2. Мистецтво Північного Причорномор'я доби Античності	2
2.3. Українське середньовічне мистецтво	3
2.4. Вплив мистецтва доби Відродження на українське мистецтво	1
Семестрове оцінювання	1
II семестр (18 годин)	
2.5. Українське мистецтво Нового часу	3
2.6. Українське мистецтво Новітнього часу	3
2.7. Процес розвитку українського декоративно-прикладного мистецтва	3
Розділ 3. Основи дослідницької роботи (3 години)	

Назва розділів і тем	Кількість годин
3.1. Робота з кількома науковими джерелами	2
3.2. Особливості написання творчої роботи з Початкового курсу історії образотворчого мистецтва	1
Розділ 4. Підсумковий період у вивченні Початкового курсу історії образотворчого мистецтва (4 години)	
4.1. Підготовка до написання творчої роботи (дослідження)	1
4.2. Повторення питань з історії образотворчого мистецтва	1
4.3. Повторення питань з теорії образотворчого мистецтва	1
4.4. Підготовка до підсумкового семестрового оцінювання (загальношкільної олімпіади) з предмета "Початковий курс історії образотворчого мистецтва"	1
Семестрове оцінювання (проведення загальношкільної олімпіади тощо)	2
Всього:	34

ЗМІСТ ПРЕДМЕТА

Орієнтовний перелік ключових питань

Ключові питання з історії образотворчого мистецтва (підбрані за хронологічним та загальноісторичним принципами)

1. Первісне мистецтво (40 тис. років до н.е.):

- походження, тісний зв'язок з космогонічними уявленнями та побутом;
- синкретизм як основна ознака первісного мистецтва;
- наскельний розпис, “палеолітичні Венери”, мегалітичні споруди.

2. Мистецтво Стародавнього світу (4 тис. років до н.е.):

- монументальний характер мистецтва, провідна роль архітектури та скульптури; виразні особливості мистецтва давніх цивілізацій Сходу;
- умови розвитку мистецтва Стародавнього Єгипту: історія, географія, міфологія та релігія, заупокійний культ і культ фараонів; синкретизм у мистецтві Стародавнього Єгипту; еволюція стилю в архітектурі та скульптурному портреті; канони в зображенні людини; піраміда як ідея вічності; ансамбль пірамід у Гізі, Великий сфінкс, шедеври художнього ремесла з гробниці Тутанхамона;
- ідеал прекрасного в мистецтві та міфології Античної доби;
- космогонічність, гуманізм і реалізм у мистецтві Стародавньої Греції; періодизація мистецтва; ордерна система як основа храмової архітектури, ансамбль Афінського акрополя; розвиток скульптури та провідні майстри класики; основні стилі вазопису;
- утилітарний характер мистецтва Стародавнього Риму; вплив культури Стародавньої Греції; реалізм скульптурного портрету в розкритті психологічного стану людини; досягнення римського інженерного мистецтва; еволюція ордера; Колізей і Пантеон; розвиток монументального живопису і поява фаюмського портрету;
- значення і вплив мистецтва Античності на розвиток світового мистецтва.

3. Доба Середньовіччя (V ст. н.е.):

- формування нової свідомості в період занепаду давньоримської культури, виникнення християнства, взаємозв'язок релігії і мис-

- тецтва на новому етапі, духовність середньовічного мистецтва; провідна роль архітектури в синтезі мистецтв, церковне і світське мистецтво; історичні шляхи розвитку середньовічного мистецтва;
- синтез традицій Античності і Сходу у мистецтві Візантії; розвиток іконопису та вироблення канону; формування типу хрестово-купольного храму, храм Святої Софії в Константинополі і мозаїчні ансамблі Равенни; книжкова мініатюра; вплив мистецтва доби Середньовіччя на розвиток культури Західної Європи;
- зразок візантійського стилю – ікона Володимирської Богоматері та її вплив на розвиток українського мистецтва; українська ікона; особливості хрестово-купольного храму в Київській Русі та значення в храмовому комплексі іконостасу; Софія Київська; розквіт декоративно-прикладного мистецтва та книжкової графіки;
- романський стиль у західноєвропейському мистецтві X–XII ст.; церковне та світське будівництво; конструктивні образно-художні особливості романських будівель; виразність скульптури романських соборів;
- готика – мистецтво розквіту середньовічних міст XII–XIV ст.; синтез мистецтв у готичному соборі, його конструктивні особливості; реалістичні риси готичної скульптури; книжкова мініатюра; особливості мистецтва Франції та Німеччини;
- Середньовіччя на Сході: іслам і його вплив на мистецтво Сходу; “зустріч” Європи з арабо-мусульманським світом; Китай та Японія доби Середньовіччя: розквіт культури та мистецтва (архітектура, живопис та ін.); гравюра укійо-е та її вплив на мистецтво Західної Європи;
- вплив доби Середньовіччя на мистецтво Відродження; неоднозначне ставлення мистецтвознавців до мистецтва доби Середньовіччя.

4. Доба Відродження (XIV ст. н.е.):

- формування гуманістичного світобачення в епоху Відродження; вивчення античної спадщини; розвиток нової станкової форми живопису;
- Проторенесанс і Кватроченто в Італії; новаторство в розумінні об'єму та простору в архітектурі (Брунеллескі, Альберті), скульптурі (Донателло), живописі (Мазаччо, Джотто, Боттічеллі);
- Високе Відродження як гармонія наукового і художнього поглядів на дійсність; провідні митці та їхня творчість;

- венеціанська школи живопису; основні риси та провідні митці.
- особливості світосприйняття у народів північних країн та його відбиток у мистецтві; провідні митці Північного Відродження у Нідерландах та Німеччині; порівняння мистецтва Італії з мистецтвом інших країн Європи доби Відродження;
- вплив доби Відродження на мистецтво України; Львів – найяскравіший зразок ренесансного архітектурного ансамблю України;
- маньєризм як втілення гуманістичної кризи Відродження;
- непересічне значення доби Відродження.

5. Мистецтво Нового часу (XVII – початок XIX ст.):

- розвиток національних художніх шкіл у XVII ст. та їхнє місце в загальному процесі змін у культурному житті Європи;
- італійське, іспанське та українське бароко; синтез мистецтв в архітектурі бароко; особливості фламандської школи живопису доби бароко;
- творчість Берніні, Караваджо, братів Караччо, Веласкеса, Рубенса, Ван Дейка;
- особливості голландської культури XVII ст.; “малі голландці” та їхня спадщина; творчий шлях Рембрандта;
- поява і розвиток класицизму у Франції та Російській імперії; основні естетичні засади класицизму; значення творчості Пуссена та Лоррена; Версальський ансамбль;
- доба Просвітництва у Франції та Англії (XVIII ст.); реалістичні тенденції в мистецтві того часу; вплив ідей Просвітництва на мистецтво України та Росії;
- французьке рококо (живопис та декоративно-прикладне мистецтво);
- мистецтво Англії, Іспанії, Франції кінця XVIII – початку XIX ст.; нова хвиля класицизму та поява романтизму як творчого методу;
- творчість Д. Констебля; Ф. Гойї; Ж. Л. Давида та Д. Енгра; Т. Жеріко і Е. Делакруа;
- загальні тенденції українського та російського живопису XVIII – початку XIX ст.; архітектура класицизму того часу, українські рококо та ампір; романтизм у Росії та Україні;
- романтизм у творчості О. Кіпренського, І. Айвазовського, О. Іванова та К. Брюллова;

- творчий шлях Т. Шевченка та його культурна спадщина;
- середина XIX ст. – початок піднесення реалістичного мистецтва Франції, України та Росії; діяльність Товариства пересувних художніх виставок; виникнення імпресіонізму та постімпресіонізму.

6. Мистецтво Новітнього часу (кінець XIX – XX ст.):

- соціально-культурні зміни на межі століть, становлення нового світобачення та його вплив на мистецтво;
- вплив художньо-культурних процесів кінця XIX ст. на сучасне мистецтво (імпресіонізм, постімпресіонізм; неоімпресіонізм; модерн; інтерес до мистецтва Африки, Сходу; відкриття первісного мистецтва та ін.);
- вітчизняні мистецькі об’єднання на межі століть; використання традицій давньоруського мистецтва у живописі;
- виникнення модернізму на початку XX ст.: стилі та напрямки, участь вітчизняних митців у цьому процесі;
- роль філософії у сучасному мистецтві; протиставлення соцреалізму та авангардистських течій; виникнення сюрреалізму;
- вплив другої світової війни на світове мистецтво; США – новий центр мистецтва; американська школа архітектури та візуального мистецтва.

7. Мистецтво сучасності

- постмодернізм – зміна уявлень про сучасне мистецтво;
- мистецтво на межі XX–XXI ст.;
- місце мистецтва незалежної України у сучасному мистецтві.

Ключові питання з теорії образотворчого мистецтва (підібрані за змістом, роками вивчення предмета та темами)*

1. Загальні питання:

Перший рік вивчення предмета
Художник як творець та професіонал.

* Детальніше ключові питання з теорії образотворчого мистецтва викладено по кожному року вивчення предмета

Другий рік вивчення предмета

Спадкоємність, традиції та новаторство в мистецтві.

Третій рік вивчення предмета

Аналіз та синтез як складові процесу мислення.

Аналіз та синтез в процесі створення творів образотворчого мистецтва.

Четвертий рік вивчення предмета

Науки про мистецтво (огляд).

2. Базові знання:

Перший рік вивчення предмета

Наука про образотворче мистецтво.

Розподіл образотворчого мистецтва на жанри та види.

Композиція в творах образотворчого мистецтва.

Другий рік вивчення предмета

Мова образотворчого мистецтва.

Закони композиції.

Композиція та колорит.

3. Спеціальні знання:

Перший рік вивчення предмета

Розподіл творів образотворчого мистецтва за тривалістю виконання та призначенням.

Другий рік вивчення предмета

Розділи, техніки та матеріали графіки, живопису і скульптури.

4. Синтез у мистецтві:

Третій рік вивчення предмета

Синтез мистецтв в межах образотворчого мистецтва.

Синтез образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтва.

Синтез мистецтв як органічна єдність, взаємозв'язок видів мистецтва у межах єдиного художнього твору (театральна вистава, кінофільм тощо).

5. Введення в естетику:

Четвертий рік вивчення предмета

Розгляд питань, необхідних для вивчення розділу “Історія розвитку українського мистецтва”.

ПЕРШИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

Основні вимоги до вивчення предмета

Ключові питання з історії образотворчого мистецтва, підібрані за хронологічним і загальноісторичним принципами, наведені в **Орієнтовному переліку ключових питань**, загальному для всіх років вивчення предмета.

Ключові питання з теорії образотворчого мистецтва:

- загальне визначення поняття “творчість”;
- особливості художньої творчості і художнього образу;
- переваги дитячої творчості;
- вимоги до художників-професіоналів;
- що таке “мистецтво” та “твір мистецтва”;
- образотворче мистецтво як просторове мистецтво;
- виникнення образотворчого мистецтва та науки про нього;
- три складові мистецтвознавства (історія і теорія образотворчого мистецтва, художня критика);
- чим відрізняється “вид образотворчого мистецтва” від “жанру образотворчого мистецтва”;
- виникнення сучасної системи жанрів;
- історія розвитку деяких видів і жанрів образотворчого мистецтва (за вибором викладача);
- малювання з натури, по пам’яті та з уяви;
- нариси, короткострокові завдання та тривалі академічні постановки;
- ескізи, етюд, картон, навчальне копіювання.

При ознайомленні зі змістом навчального матеріалу особливу увагу учня необхідно зосередити на вивченні наступних питань:

- види і жанри образотворчого мистецтва;
- аналіз творів образотворчого мистецтва;
- ознайомлення з основними етапами розвитку образотворчого мистецтва;
- реалістична лінія у вітчизняному* мистецтві.

* Вітчизняне мистецтво – це природне українське мистецтво, доповнене в міру необхідності знаннями про мистецтво із споріднених культур Росії, Польщі тощо.

Орієнтовні вимоги до обсягу знань учнів на кінець навчального року:

- вільно орієнтуватися в матеріалі, підбраному в тематичні розділи;
- навчитися знаходити загальні риси мистецтва у конкретних творах;
- навчитися застосувати отримані знання при характеристиці реалістичних традицій як у зарубіжному, так і у вітчизняному мистецтві;
- вільно орієнтуватися у видах та жанрах образотворчого мистецтва та володіти необхідним мінімумом спеціальних термінів, які вивчалися (наприклад: творчість, образотворче мистецтво, мистецтвознавство, рисунок, композиція, живопис тощо);
- вміти в загальних рисах аналізувати твір мистецтва, скласти план статті про конкретний твір мистецтва;
- знати основні етапи розвитку образотворчого мистецтва та їх головні ознаки.

Контрольні заходи

Виконання художньо-практичних завдань (у I-му семестрі при вивченні тематичного розділу “Робота з репродукціями і текстом”).

Семестрове оцінювання (наприкінці грудня).

Виконання художньо-практичних завдань (протягом II-го семестру).

Семестрове оцінювання (наприкінці травня).

ДРУГИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

Основні вимоги до вивчення предмета

Ключові питання з історії образотворчого мистецтва, підібрані за хронологічним і загальноісторичним принципами, наведено в **Орієнтовному переліку ключових питань**, загальному для всіх років вивчення предмета.

Ключові питання з теорії образотворчого мистецтва:

- визначення поняття “спадкоємність”; значення спадкоємності для творчих професій;
- новаторство і традиції в мистецтві;
- творчий взаємозв’язок учителя та учня;

- багатозначність поняття “композиція”, виділення композиційних центрів;
- складання композиційної схеми, робота над композицією;
- засоби виразності в образотворчому мистецтві, поняття “мова” образотворчого мистецтва та “технічний прийом”; відмінності в мовах видів образотворчого мистецтва, запозичення в мовах образотворчого мистецтва;
- закони композиції, порівняння понять “композиція” та “колорит”, розуміння колориту як композиції кольору (Делакруа і Сезанн).

При ознайомленні зі змістом навчального матеріалу особливу увагу учня необхідно зосередити на вивченні наступних питань:

- мова зображувального мистецтва;
- спадкоємність, новаторство і традиції в мистецтві;
- порівняльний аналіз творів образотворчого мистецтва;
- спадкоємність основних етапів розвитку історії мистецтва;
- класична лінія в мистецтві.

Орієнтовні вимоги до обсягу знань учнів на кінець навчального року:

- розуміти витoki нових мистецьких явищ у попередніх епохах;
- навчитися логічно мислити, відповідаючи на поставлені питання;
- користуватися новою спеціальною термінологією (наприклад: спадкоємність, традиція, новаторство, мова образотворчого мистецтва, станкове та монументальне мистецтво тощо);
- вміти накреслити композиційну схему твору;
- вміти зробити порівняльний аналіз, виділити потрібну інформацію в статті художнього критика;
- знати особливості культури та мистецтва, найвидатніших митців країн, історію мистецтв яких вивчали протягом навчального року;
- вміти зв’язувати одну епоху з іншою, виділяти класичну лінію в мистецтві.

КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ

Виконання художньо-практичних завдань (у I-му семестрі при вивченні тематичного розділу “Робота з репродукціями і текстом”).

Семестрове оцінювання (наприкінці грудня).
Виконання художньо-практичних завдань (протягом II-го семестру).
Семестрове оцінювання (наприкінці травня).

ТРЕТІЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

Основні вимоги до вивчення предмета

Ключові питання з історії образотворчого мистецтва, підібрані за хронологічним і загальноісторичним принципами, наведено в **Орієнтовному переліку ключових питань**, загальному для всіх років вивчення предмета.

Ключові питання з теорії образотворчого мистецтва:

- визначення понять “аналіз” та “синтез”;
- подвійна природа творів з точки зору психології;
- тривалість створення твору образотворчого мистецтва і поняття “завершеність”;
- чергування аналізу і синтезу в процесі малювання;
- методика малювання графічного натюрморту;
- розділи графіки, живопису та скульптури;
- техніки станкової графіки та різновиди гравюри;
- техніки станкового і монументального живопису;
- основні матеріали графіки, живопису і скульптури;
- синкретизм первісного мистецтва та його прикладна направленість;
- зв'язок декоративно-прикладного мистецтва з живописом та скульптурою, типологія декоративно-прикладного мистецтва: кераміка, різьблення, розпис, вишивка тощо;
- архітектура як окремий вид мистецтва та основа синтезу мистецтв, монументальні живопис та скульптура, спорідненість архітектури і музики;
- дизайн як наймолодший вид мистецтва та його спорідненість із декоративно-прикладним мистецтвом, суттєві відмінності дизайну від декоративно-прикладного мистецтва, різновиди дизайну;
- прикладна графіка, графічний дизайн, дизайн одягу;

- синтез образотворчого мистецтва з літературою (книжкова ілюстрація, афіша, шрифт як зображення), з музикою (“кольорова музика”, творчість Чюрльоніса); мультиплікація, зображувальний аспект у рекламі;
- засоби виразності театрального мистецтва; взаємозв'язок театрального мистецтва з образотворчим (декораційний живопис, професії художник-гример, художник по костюмах тощо);
- синтез просторових і часових видів мистецтва.

При ознайомленні зі змістом навчального матеріалу особливу увагу учня необхідно зосередити на вивченні наступних питань:

- теорія синтезу у мистецтві;
 - аналіз творчості художника;
 - синтез в історії мистецтв;
 - модерністська лінія у мистецтві.
- Орієнтовні вимоги до обсягу знань учнів на кінець навчального року:
- знати основи синтезу мистецтв;
 - усвідомлювати зв'язок образотворчого мистецтва з іншими видами мистецтва;
 - показати комплексне володіння термінологією курсу: синтез, аналіз, методика, декор, іконостас, синкретизм, модернізм, авангард тощо;
 - вміти зробити аналіз синтетичного твору з обов'язковим образотворчим компонентом;
 - аналізувати творчість художника;
 - доповнювати статті про творчість художника власними та запозиченими думками;
 - знати про особливості синтезу в мистецтві різних епох та країн (особливо в сучасному мистецтві).

КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ

Виконання художньо-практичних завдань (у I-му семестрі при вивченні тематичного розділу “Робота з репродукціями і текстом”).

Семестрове оцінювання (наприкінці грудня).

Виконання художньо-практичних завдань (протягом II-го семестру).

Семестрове оцінювання (наприкінці травня).

ЧЕТВЕРТИЙ РІК ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТА

Основні вимоги до вивчення предмета

Ключові питання з історії образотворчого мистецтва, підібрані за хронологічним і загальноісторичним принципами, наведено в **Орієнтовному переліку ключових питань**, загальному для всіх років вивчення предмета.

Ключові питання з теорії образотворчого мистецтва:

- науки про окремі види мистецтва;
- естетика як загальна теорія мистецтва;
- висвітлення питань мистецтва в різних науках;
- категорії естетики та деякі поняття науки;
- зміни в сучасній філософії мистецтва, американська філософія мистецтва XX ст.;
- форма і зміст в образотворчому мистецтві як базові поняття вітчизняної естетики;
- історія поняття “художній стиль”, сучасні теорії художнього стилю; типологія стилю; зв'язок понять “художній стиль” і “художній метод”;
- специфіка розвитку мистецтва; зміна стилів у європейському мистецтві XIV–XX ст..

При ознайомленні зі змістом навчального матеріалу особливу увагу учня необхідно зосередити на вивченні наступних питань:

- теорія художнього стилю (ознайомлення);
- аналіз розвитку художнього напрямку, художньої епохи;
- розвиток українського мистецтва;
- основи дослідницької роботи в мистецтвознавстві;
- підготовка до підсумкового семестрового оцінювання з предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва” (до загальношкільної олімпіади тощо).

Орієнтовні вимоги до обсягу знань учнів на кінець навчального року:

- вільно орієнтуватися у вивчених епохах та стилях;
- бачити витoki нових явищ у попередніх стилях і напрямках;
- вміти охарактеризувати розвиток українського образотворчого мистецтва;

- вміти написати (за вибором учня) якісний реферат про творчість художника (погляди на мистецтво, манера виконання твору, майстер в одному з видів мистецтва тощо);
- публічно представити творчу роботу (дослідження) на загальношкільній олімпіаді тощо.

КОНТРОЛЬНІ ЗАХОДИ

Виконання художньо-практичних завдань (протягом I-го семестру).
Семестрове оцінювання (наприкінці грудня).

Виконання художньо-практичних завдань (у II-му семестрі при вивченні розділу “Основи дослідницької роботи”).

Семестрове оцінювання або публічне представлення творчої роботи (дослідження) для учнів, які мають намір продовжити професійну мистецьку освіту (наприкінці травня).

БІБЛІОГРАФІЯ

Рекомендована навчально-методична література для викладачів

Видання українською мовою

1. *Анісов В.* Від підмайстра до академіка. Нарис про Т. Шевченка. – К.: Мистецтво, 1967.
2. *Антонович С. А., Хахарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. С.* Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів, 1993.
3. *Асєєв Ю. С.* Джерела. Мистецтво Київської Русі. – К.: Мистецтво, 1980.
4. *Афанасьєв В.* Українське радянське мистецтво 1960–1980 років. – К.: Мистецтво, 1984.
5. *Від ремесла до творчості.* Збірник. / Упор. Ю. Г. Легенький. – К.: Час, 1990.
6. *Виноградова З.* Українське радянське мистецтво 1918–20-х років. – К.: Мистецтво, 1964.
7. *Гладун О. Д.* Мальовнича Україна Василя Мироненка. // Вісник ХДАДМ, № 1. – Харків, 2003. – С. 10–18
8. *Глухенька Н. О.* Федір Панко. До 50-річчя від дня народження художника декоративного розпису // Народна творчість та етнографія. – № 1, 1974.
9. *Горбачов Д.* На карті українського авангарду. // Українське мистецтво і архітектура ХІХ – поч. ХХ ст. – К.: Наукова думка, 2000. – С. 93–105
10. *Гура Л.* Невмируща симфонія життя. / Про виставку художниці К. В. Білокур. // Образотворче мистецтво № 2. – К., 1971.
11. *Гуцульське народне мистецтво у школах Прикарпаття.* // Гуцульщина: Перспективи соціально-економічного і духовного розвитку в незалежній Україні. – Івано-Франківськ, 1994. – С. 135–137
12. *Денисенко О. Й.* Харківська організація національної спілки художників України. // Художники Харківщини. – Харків: Тов. “Майдан”, 2003. – С. 11–14
13. *Дизайн-освіта 2005: тенденції розвитку та інтеграція в європейський освітній простір.* // Збірник матеріалів наукової конференції, 20–22 квітня 2005 р., м. Харків. – Харків: ХДАДМ, 2005.

14. *Жабокрюк А. А.* Мистецтво живопису і графіки на Україні в першій половині і середині ХІХ ст. – Київ – Одеса, 1983.
15. *Запаско Я. П.* Мистецтво книги в Україні в ХVІ–ХVІІІ ст. – Видавництво Львівського університету, 1971.
16. *Легенький Ю. Г.* Дизайн як вид мистецтва. Лекції з курсу культурології дизайну. Ч. ІІІ. – К.: ДАЛПУ, 1995. – С. 68
17. *Легенький Ю. Г.* Естетична природа синтезу мистецтв. // Образотворче мистецтво № 5, 1980. – С. 12–15
18. *Логвін Г.* Софія Київська. – К.: Мистецтво, 1971.
19. *Мусієнко П. Ф.* Кричевський. – К.: Мистецтво, 1966.
20. *Нельговський Ю.* Українське мистецтво. – К.: Радянська школа, 1976.
21. *Нелюба А. М.* Словник образотворчого мистецтва. – Харків, 1996.
22. *Основи художньої культури.* / Ред. В. О. Лозовий, Л. В. Анчина. – Харків: Основа, 1999.
23. *Рибалко С. Б.* Предметний дизайн як медіа сучасного мистецтва. // Українське мистецтво. – № 3, осінь-зима 2004. – С. 17–23
24. *Українська графіка ХІ – початку ХХ ст.: Альбом.* – К., 1994.
25. *Українська та зарубіжна культура.* Підручник. / Ред. В. О. Лозовий. – Харків, 2005.

Видання російською мовою

26. *Азаркин А. В.* Мироззрение и эстетическое развитие личности. – М., 1990.
27. *Американская философия искусства: основные концепции второй половины ХХ века.* Антология. Пер. с англ. / Под ред. Б. Дземидока и Б. Орлова. – Екатеринбург: Деловая книга, Бишкек: Одиссей, 1997. – С. 320
28. *Арнхейм Р.* Новые очерки по психологии искусства. Пер. с англ. М.: Прометей, 1994. – С. 352
29. *Асєєв Ю. С.* Стили в архитектуре Украины. – К.: Будівельник, 1989
30. *Бычков В. Б.* Духовное как эстетическое credo Василия Кандинского. // Литературное обозрение. – №№ 3, 4, 1992. – С. 79–87
31. *Вагнер Г. К.* В поисках истины. Религиозно-философские искания русских художников. Середина ХІХ – начало ХХ века. – М., 1993.
32. *Даниэль С. М.* Искусство видеть: о творческих способностях восприятия, о языке линий и красок и о восприятии зрителя. – М., 1990.

33. *Каган М. С.* Эстетика как философская наука. – М., 1997.
34. *Кандинский В. В.* О духовном в искусстве. // Живопись. // Творчество. – № 1, 1989. – С. 12–14
35. *Лазарев В. И.* История византийской живописи. – Изобразительное искусство, 1966.
36. *Ляскова О.* Французская готика. – М., 1981.
37. *Полевой В. М.* Двадцатый век. Изобразительное искусство и архитектура. – М.: Советский художник, 1989.
38. *Пространство картины.* Сборник статей. / Сост. Н. О. Тамручи. – М.: Советский художник, 1989. – С. 368
39. *Сальвадор Дали.* Альбом. / Авт.-сост. Е. В. Завадская. – М., 1992.
40. *Степанов В. Г.* Проблема духовного в художественном и научной творчестве В. В. Кандинского. // Психологический журнал. – № 2, 1996. – С. 88–97
41. *Стригалева А.* “Крестьянское”, “городское” и “вселенское” у Малевича. // Творчество. – № 4, 1989.
42. “Суть исторической картины – угадывание”. Об искусстве Сурикова. // Искусство в школе. – № 4, 1996. – С. 27–29
43. *Эстетика.* Словарь. / Под общ. ред. А. А. Беляева. – М., 1989.
44. *Ярославцев И., Ярославцева Н.* Символика цвета. От мира древнерусской иконы к живописи XIX века. // Советский музей. – № 4, 1992. – С. 26–33, 39.

РЕКОМЕНДОВАНА НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА ЛІТЕРАТУРА ДЛЯ УЧНІВ

Видання українською мовою

1. *Білецький П.* Мова образотворчого мистецтва. – К., 1973.
2. *Говдя П.* Передвижники і Україна. – К., 1978.
3. *Замаровський Я.* Сім чудес світу. – К., 1972.
4. *Історія українського мистецтва.* Т. I–IV. – К., 1966–1970.
5. *Культура і побут населення України.* Навчальний посібник. / *Артур Л. Ф., Горленко В. Ф., Наумко В. І. та ін.* – К.: Либідь, 1996.
6. *Нелюба А. М.* Словник образотворчого мистецтва. – Харків, 1996.

7. *Степовик Д.* Українське мистецтво першої половини XIX століття. – К.: Мистецтво, 1982.

Видання російською мовою

8. *Алпатов М.* Этюды по истории русского искусства. Т. I–II. – М., 1967.
9. *Аполлон:* Терминологический словарь. – М.: Эллис лак, 1997.
10. *Асеева Н. Ю.* Украинское искусство и европейские художественные центры / конец XIX – начало XX века /. – К.: Наукова думка, 1989.
11. *Гнедич П.* Всемирная история искусств. – М., 1999.
12. *Дмитриева Н.* Краткая история искусств. Очерки. – М., 1974–1975.
13. *Малахов Н.* О модернизме. – М.: Изобразительное искусство, 1985.
14. *Нелцова В. С.* Изобразительное искусство Харьковщины / исторический очерк/. Монография. – Харьков: Регион-информ, 2004.
15. *Современная энциклопедия.* Мода и стиль. – М.: Аванта, 2002.
16. *Популярная художественная энциклопедия* в 2-х кн. – М., 1986.
17. *Репин И.* Далёкое близкое. – М., 1960.
18. *Суриков В.* Альбом. – М.: Искусство, 1985.
19. *Энциклопедический словарь юного художника.* – М.: Педагогика, 1983.
20. *Энциклопедия для детей.* – Искусство. Т. VI–VII. / Гл. ред. М. Д. Аксёнова. – М., 1998.

Примітка: для роботи над творчими роботами з мистецтва учням рекомендуються журнали “Юный художник” і “Образотворче мистецтво”, а також серії “Древо познання” і “Великие художники”.

Додаток 1

Перелік навчально-методичної літератури, використаної при укладенні програми з предмета “Початковий курс історії образотворчого мистецтва”

1. **История изобразительного искусства.** Программа для детских художественных школ и художественных отделений школ искусств (утвержденная Всесоюзным методическим кабинетом по учебным заведениям искусства и культуры). / Составитель Протопопов Ю. Н. – М., 1986.

У пояснювальній записці до цієї програми були внесені пропозиції щодо нових і актуальних нині засобів вирішення проблем у художній освіті (проблемне навчання, дослідницька робота учнів, завдання на атрибуцію та класифікацію творів, тренувальні колористичні та композиційні вправи тощо). За викладачем закріплювалося право творчої організації матеріалу: перестановка окремих тем, порівняння творів із різних розділів, розгляд єдиної лінії розвитку мистецтва. Підкреслювалася необхідність укріплення глибинних зв'язків не тільки між предметами, які викладаються безпосередньо у художніх школах, але й з предметами гуманітарного циклу загальноосвітньої школи. Все це стало приводом для укладання нової програми.

2. Програма з історії і теорії образотворчого мистецтва (нова) була запроваджена спочатку у Школі сучасних театральних сценічних напрямків (м. Харків). Розробка та апробація програми відбувалася в період з 2000 по 2005 р. на базі художнього відділення цієї школи. Своєрідною перевіркою якості навчання були перемоги учнів в олімпіадах Харківської області з історії мистецтва у 2003 та 2004 роках, які проводилися за підтримки Харківської державної академії дизайну і мистецтва. Із 2005 року програму затверджено Харківським обласним науково-методичним центром.

3. Олімпіада по истории изобразительного искусства: Методическое пособие. – Харьков, 2000. У цьому навчально-методичному виданні містяться рекомендації щодо проведення внутрішньошкільних олімпіад для випускників шкіл.

4. Історія мистецтва. Програма курсу для образотворчих відділень дитячих шкіл мистецтв. / Укл. Мархайчук Н.В. – Хмельницький, 2001.

5. Правила прийому до Харківської державної академії дизайну і мистецтв на 2002 р. з переліком вимог до вступного іспиту з історії мистецтв.

6. Розділ “Види, концепції навчання, авторські педагогічні ідеї” з навчального посібника “Теоретичні основи виховання і навчання”. 2-ге видання. / Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. – Харків: ОВС, 2002. – С. 400.

7. Педагогика. Педагогические теории, системы, технологии. – М., 1999.

8. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения. – М., 1986.

9. Школа диалога культур. – М., 1993.

10. Махмутов М. И. Проблемное обучение. – М., 1975.

11. Эрдниев П. М. Итоги и перспективы исследования проблемы обучения методом укрупнения дидактических единиц. – М.: Элита, 1976.

12. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів. – Харків, 2000.

13. Державна національна програма “Освіта (Україна XXI століття)”. – К., 1993.

Додаток 2

Приклади питань, підготовлених учнями до контрольних заходів

Другий рік вивчення предмета

1. Назвіть основні види і жанри мистецтва Стародавньої Греції.
2. Наведіть приклади найбільш відомих давньогрецьких творів в області скульптури та архітектури.
3. В якому жанрі творили художники Стародавнього Світу і чому?
4. Поясніть вислів: “Основним досягненням античного мистецтва є реалізм людського тіла” (на прикладі найбільш відомої скульптури Мірона).
5. Що таке “класика”? Її місце в історії мистецтва Стародавньої Греції.
6. Як називається грецький храм прямокутної форми, оточений з усіх боків колонадою?
7. Що таке ордерна система (своїми словами)?
8. Як саме проявлявся реалізм людського тіла в скульптурі Стародавньої Греції?
9. Назвіть найбільш відомих художників доби Відродження.
10. Чим відрізнялися жіночі образи в творах епохи Відродження від жіночих образів у творах доби Середньовіччя?
11. Які століття охопила епоха Італійського Відродження?
12. Завершіть ряд прізвищем найвідомішого художника доби Високого Відродження: Рафаель, Мікеланджело, ... ?

13. Назвіть хоча б три твори епохи Відродження, в яких простежується зв'язок з Античністю.
14. Яка нова техніка живопису з'явилася в епоху Відродження?
15. На Раннє, Високе, Пізнє поділяється Італійське чи Північне (Німеччина, Франція, Голландія і т. д.) Відродження?
16. Які стилі панували в мистецтві XVII ст. у Європі?
17. Назвіть двох найбільш відомих художників Франції XVII ст.
18. Назвіть основні риси художніх стилів класицизму і бароко.
19. Чи створюють зараз твори, використовуючи "класичні" традиції?
20. Які два французьких художники стали засновниками класицизму і в яких жанрах вони працювали?

ЗРАЗОК ТЕСТУ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ УЧНІВ

Третій рік вивчення предмета

- I. Обери вірну відповідь.
 1. Прагнення "спіймати світло на кінчик пензля" уперше в XIX ст. висловили:
 - a) неокласицисти;
 - b) імпресіоністи;
 - c) романтики.
 2. Що є зайвим у ряду модерністських напрямків?
 - a) фовізм;
 - b) кубізм;
 - c) соціалістичний реалізм.
 3. Чим знаменний 1905 рік?
 - a) появою великих модерністських напрямків;
 - b) посмертною виставкою Сезанна;
 - c) "Бунтом чотирнадцяти".
 4. Які теми були найбільш розповсюджені в українському мистецтві після другої світової війни.
 - a) міфологічні;
 - b) війни і миру;
 - c) гумористичні.